

ST. OLAV

Nr. 21—22

Oslo, 24. mai 1945

57. årg.

«St. Olav utkommer en gang ukentlig. Abonnement både for inn- og utland tegnes på alle postkontorer eller direkte, skriftlig i ekspedisjonen, Akersveien 5. Abonnementspris kr. 2.50 pr. kvartal forskuddsvis betalt, for utlandet tillegg av vedk. lands avisporto. Oppsigelser må være eksp. i hende seinest 14 dager før hvert kvartalskifte. Annonser må være innsendt innen søndag aften, manuskript innen fredag aften. «St. Olav»s telefoner: Redaksjon og ekspedisjon: 23743. Redaktøren privat 47156. — «St. Olav»s ekspedisjon og forlag, Akersveien 5 I, er åpen hver dag kl. 10—3. Onsdag lukket. Utbetalinger kun tirsdag kl. 1—2.

INNHOOLD: Våre døde. — Kongen. — Vi var med. — Elisabeth Daae-Knudtson. — Min fred gir jeg dere. — Dona nobis pacem. — Her hjemme. — Derute.

VÅRE DØDE

— Det er gått en bølge av takk og pris over vårt folk — en jubel uten grense, fordi vi har fått frihetens kostelige gave igjen. Den vi har kjempet så tung en kamp for gjennom fem lange år — som har kostet så meget blod og så mange, mange tårer. Et hav av blod er skyllet over jorden, en flod av tårer er fulgt i dets spor — blod og tårer, livets og dødens uatskillige følgesvenner.

No er kampen stilnet av og blodet glider atter sitt livgivende og livoppholdende løp der Skaperen selv har anvist det plass. Men tårenes flod er ikke stanset. Det er så mange graver som rommer så meget ungt menneskelig håp — det er så mange heimer som rommet så megen menneskelig lykke som no ligger knust med alle sine dyrebare minner om slektenes liv. Og i de heimer hvis ytre ramme krigen har skånet er det så mange tomme plasser.

Døden har gjort en rik høst, og for mange, mange av oss ser livet framover så underlig tomt og ødelagt ut, fordi vi skal leve det i sorgen og savnets og lengselens tegn — fordi det for oss er blitt en nøktern realitet at vi har vårt bosted i «Tårenes dal» — fordi døden har tatt så mange og så mangt.

Men la oss da huske at det er noe som døden ikke kan berøve verden: virkningene av gode menneskers liv og ferden. Alle som går bort i dødens følge etterlater noe av sitt vesen i sinnet til de mennesker som de stod nærmest i livet. Ja, selv de som bare traff dem i forbifarten og kjente dem såre lite kan ikke unnlate, bevisst eller ubevisst, å bevare noe fra dette møte eller disse møter som har liv og verdi — kan hende ikke noe som huskes,

men likevel noe som virker videre framover. Det evige livs form her på jorden utkrystalliserer seg i den kjensgjerning: hva et menneske er blitt og har levd ut setter dype spor i andre menneskers liv og bringes av dem videre til andre igjen.

Liv etter liv tar døden, men la det være oss en trøst i vår sorg at hva gode menn og kvinner har utrettet kan døden ikke ta. Hva de av sin væren, sitt vesen og sin innsats har meddelt andre menneskers væren, vesen og innsats er en rikdom som holder seg ned gjennom tidene og stadig økes. Hvert tap av et menneske føles som et rov — fra dets familie, vennkrets og arbeidsplass. Men det er stort om det ved et dødsbudskap kan vitnes: vårt liv vilde ha vært fattigere om vi ikke hadde lært det menneske å kjenne — vårt land vilde ha vært ringere om det menneske ikke hadde levd.

Og er det ikke nettopp det vi tør si om alle de som vi no savner og lenges etter og sørger over? Føler vi ikke at takkens smil stråler gjennom tårene og hvelver en regnbue over himmelen — som den regnbue, Gud selv en gang satte som tegn på sin velsignelse over livets uforgjengelighet? Ikke en av de, unge og eldre, som har gitt sitt liv for landet vårt, er død forgjeves — ingen har kunnet unnværes i det store frihetsverk om vi skulde nå fram der vi står i dag. De har ikke levd og de er ikke død forgjeves — det er vi som ut fra stillheten i deres grave har vunnet vår rett som en kostelig gave fra Herren vår Gud. Han tok mot deres offer og gav det sin velsignelse — og derfor lyser vi velsignelse over deres minne!

KONGEN

I en av de mange «illegale» aviser som i okkupasjonstiden ble sendt hemmelig fra hånd til hånd leste vi engang en artikkel av vår trossfelle fru Sigrid Undset, om kong Haakon. Ordene hun brukte er forlengst visket ut av minnet, og bladet ble straks sendt videre gjennom tusen ivrige, spente hender som bladde det til småbiter. Men ett trekk ved denne artikkelen festet seg i sinnet, den munnet ut i et forslag, om at kong Haakon den 7. skal inngå i Norges kongerekke og tilhøre historien under tilnavnet «den rettferdige».

Haakon den rettferdige. Rett og lovlig har hans ferd vært fra han i 1905 steg i land på norsk jord, gjennom mange gode og fem harde, smertelige

år til han no en av disse vårdager igjen trer oss imøte i dette landet som ble hans eget og som han har ført til seier og frihet gjennom så tunge prøvelser. Ved sin rettlinjede ferd er han blitt det som vi mer enn noe annet ønsket vår monark skulde være: vår frie, nordiske kulturs skjold ut mot en verden der friheten og kulturen har kjempet i desperasjon og med ryggen mot veggen for sin eksistens.

Vi har sett denne gamle, verdige, men alltid ranke og høyreiste mannen bære knusende nederlag og overveldende seier med det samme likevektige og balanserte sinnelag, og hver gang vi gjennom eteren under krigens kritiske situasjoner hørte hans trofaste

VI VAR MED

Glimt av

den katolske kirke i Norge under okkupasjonen

Ved GOTTLIEB W. RIEBER-MOHN

En framstilling av hvordan den katolske Kirke i Norge har arbeidet under fem års hardt voldsherredømme og under myndigheter som så ettertrykkelig har vist sin uforsonlige motsetning til Moderkirken i Tyskland, har sikkert stor interesse for de fleste av våre lesere. Hva har foregått bak kulissene? Det var ikke mulig å gi svar på dette før, men no da alle trer fram med tillitsfull åpenhet og gjør rede for sin ferd, er tiden inne. I den anledning har «St. Olav» vendt seg til den mann som alene har båret det tunge ansvaret for det Apostoliske Vikariat under fremmedveldet, Hans Høgærverdighet biskop dr. Jac. Mangers, og har ved hans imøtekommethet fått stilt til disposisjon det nødvendige skriftlige kildemateriale og diverse andre opplysninger som vi vil bringe glimtvis i følgende reportasje.

Red.

Innledning.

Motsetningen mellom den fascistiske, og særlig den nazistiske ideologi og den katolske Kirkes lære hadde allerede i atskillige år før den annen verdenskrigs utbrudd vært åpenlys for all verden. Den kom til syne i Tyskland som en krass og vedvarende kirkekamp mot Hitlerismen som livsanskuelse med ledere som kardinal Faulhaber i München og biskopene von Galen i Münster og Preysing i Berlin, — en kirkekamp som blusset opp igjen, enno sterkere enn før så snart det viste seg at nazimyndighetenes i 1934 vedtatte konkordat med den Hellige Stol bare var en perfid komedie fra den ny Cæsars side. Og sin prinsipielle utforming fikk Kirkens anathema over nazismens villfarelser i pave Pius XI's kraftfulle advarende encyklika «Mit brennender Sorge» i 1937.

En like viktig, men ifølge de kirkelige og statlige forhold mer stille og ubemerket kamp måtte Kirken i Italia føre til vern om de kristne prinsipper. Riktignok viste Mussolini og fascismen en ganske annen

og hjertelige «kjære landsmenn!» visste vi at denne mann som hverken var selvhersker eller førergud kunde stå så trygt på sin plass fordi han var en rettens og rettferdens mann, i pakt med sannheten.

*

Og sannheten seiret. Det var nærmest et under der var så sterke og hatske krefter mot den, at vi noen ganger måtte spørre oss selv der vi levde i løgntåken og mørket om der no kunde tenkes noen god utgang på dette. Kongen hadde nok både rett og sitt folks kjærlighet, men det så ikke ut til at det var disse verdiene som vant slagene. Tanks var det, — bombefly og kanoner. Og så vant han likevel — Haakon den rettferdige, der var et usynlig sverd i hendene på ham som ikke var smidd av jor-

innsikt og forståelse for faren ved å binde an med den katolske Kirke, og manøvrerte lenge meget elastisk, først og fremst ved den betydningsfulle Lateranoverenskomst. Men i det for enhver korporativt stat så viktige spørsmål om ungdommens oppdragelse kastet politikerne masken likesom senere i Tyskland og Norge, og måtte — likesom i de nevnte land se seg stilt overfor Kirkens urokkelige protest. Det var i det helt igjennom katolske Italia uholdbart, i det ca. 33 % katolske Tyskland temmelig utålelig, og i det 0.1 % katolske Norge i høyden litt irriterende. Men åndsinnsetning kan ikke måles i prosenter, og setter krefter i sving i rommet hvis ytterste virkninger og konsekvenser det ikke er noen gitt å konstatere. Vesentlig for oss, her og no, er at i denne åndskamp som det norske folket har måttet føre i fem år for sin frihet og sin kristendom og sin frihet til kristendom var vi med i helhjertet innsats.

Overfallet.

Et knapt døgn før okkupasjonsslaget første kanoner spilte opp, forliste den tyske troppe-transporteren «Rio de Janeiro» utenfor Kristiansand, og utmattete, forbrente og forslåtte tyske soldater fra det stygge forlis ble brakt inn til byen og innlagt på St. Josefs Hospital under de gode søstrenes omsorg og pleie. Husker De no stemningen disse siste dagene før den 9. april? Der lå noe illevarslende, trykkende i luften. Fra London og Paris var der holdt skarpe taler om en ny og strengere oppfatning av nøytralitetsbegrepet, og fra Berlin kom dunkle uttalelser som «nye krigsskueplasser». Hva gjorde alle disse fremmede skip i norske farvann? Hva gjorde «Rio de Janeiro»

diske hender. Det skaffet et lite svakt folk, som allerede var merket til utslettelsen rett og frihet igjen.

*

«En konge frelses ikke ved sin store makt, en helt redde ikke ved sin store kraft», heter det hos dikterkongen David. Han hadde denne innsikt som også har preget vår konges handlemåte, at retten og sannheten er sterkere enn alle helvetes flammende angrep, og trygg mot overmakten står bare den som med sin ferd har sørget for, at i hans kamp er det Gud som «er attåt». En slik ferd er i dypeste forstand rett, og det skal være vår egen ferd inn i framtiden. Det er alt blitt, og vil enno mer bli noe å takke Gud for at han i en tid som denne har gitt vårt folk å samle seg om én som er retten, — kong Haakon den 7. — «Haakon den rettferdige».

utenfor Sørlandskysten? Der var ikke tid til å spørre, forbindinger skulde skiftes på forbrente armer og smerter skulde stilles med opium, de hvitkledde søstrene gikk fort i gangene, de reagerte menneskelig overfor mennesker, de kjente ikke noen fiende — enda. Dagen etter smalt det og enno noen dager, så gjenlød korridorene på hospitalet av smellene fra hæl-jernene til nye, selvbestaltede herskere. Natten tok til.

Livet går videre.

Snart opphørte lammelsen. Hendene som var falt maktesløse ned i fanget tok til å virke igjen, — arbeidsdagen fortsatte. Og for de fleste av våre ble Kirken fristedet, den eneste ukrenkte plett hvor alt var som før, hvor en kunde kjenne seg ubesmittet av dette nye, frastøtende som ble påført oss. Vi var spart for ødeleggelsene her sør. I Oslo Vikariat var alle kirker uskadde, og prestene i virksomhet, og biskopen kunde allerede mot slutten av overfalls-måneden inispisere en rekke av de nærmestliggende stasjoner og sette mot i de fryktsomme og trøste de sørgende. Det var denne våren — de merkeligste motsetningers vår, at vi opplevde den sunne reaksjonen i folket vårt på lynnedslaget, intensivering av kreftene, samlingen om folkesjelen og egenarten, staheten overfor fristelsen til selvoppgivelse. Da var det de ble til, de positive ordtakene: «Vi overlever alt!» «Det går nok!» «Hold ut og hold sammen!»

Det første sjakk.

Vanskelighetene for Moderkirken i Norge var mange og store under den situasjonen som no var inntrådt, — der kunde nok trenges oppmuntrende ord. Både åndelig og materielt levde vi for en så stor del av samfunnet og kontakten med det store katolske utland, få og små som vi var. Og det gjorde oss ikke nettopp mer selvhjulpne at nettopp noen av dem som raget opp i rekkene våre måtte gå i landflyktighet, som fru Sigrid Undset, stortingsmann Carl P. Wright og dominikaneren pater Vanneufville. Allikevel hadde man forsonet seg med den nye tingenes tilstand og innstilt seg på en uforstyrret overvintring da lynet slo ned i midten av mai ved ikke mindre enn fem hollandske presters samtidige arrestasjon. Aksjonen stod i forbindelse med tyskernes innmarsj i Holland, Belgia og Luxembourg, men interneringens varighet var jo imidlertid umulig å vite, og vilde, dersom den var trukket det minste ut, ført til et sammenbrudd av hele Vikariatets daværende administrasjonsordning.

Biskopens henvendelse til de hjelpsomme, men maktesløse norske politimyndigheter var uten resultat, og i svaret på den protest som han den 14. mai nedla i Reichskommissariatet har vi den første pekepinn om den arrogante tone som skulde prege tyskernes forhold til Kirken framover. Det var utvilsomt en ganske frekk anvendelse av overraskelsesmomentet og ren bluff når SS-offiseren dr. Staleker avkrevet biskopen en skriftlig erklæring om at de

nevnte prester «både privat og offentlig fremmer tyske interesser», før han vilde gi dem fri. Det viser det faktum at prestene ble løslatt nesten aften til tross for at tyskernes krav selvsagt ble møtt med blankt avslag.

Terbaven truer.

I den anledning ble biskop Mangers etter politimester Welhavens forslag tilsagt «audiens» hos Der Reichskommissar. Iskaldt og strengt formelt forhørte selvherskeren seg om den kirkelige situasjon i Norge, og tilsa så Kirken nådigst frihet for så vidt som den ikke «befattet seg med politikk», — noe som erfaringsmessig har vist seg å være et meget tøyelig begrep i nazistisk fortolkning. Ellers vilde det gå meget ille.

Det skulde snart vise seg at norsk og tysk oppfatning av «politisk virksomhet» divergerte atskillig. Et stadig tilbakevendende trekk i biskopens taler etter okkupasjonen var f. eks. troskapen mot kongen som symbolet for Norges frihet, suverenitet og framtidshåp. Det var, ut fra det uomtvistelige faktum at der hersket krigstilstand mellom Norge og Tyskland alminnelig og hevdvunnen kristenplikt når Kirken omfattet Kongen i sine offentlige bønner og mante de troende til troskap mot ham som Gud hadde gitt oss til god og rettsindig landsherre.

„Beskytterne“ innretter seg —

Beslagleggelsen av St. Josefs Hospital i Kristiansand ble fulgt av flere. Medio juni er biskopen på Vestlandet og blir av Gebietsführer Schaller stilt overfor beslagleggelsen av St. Franciscus Xaverius-søstrenes hypermoderne hospital Florida i Bergen. Tyskerne hadde utsett seg det til marinelasarett, og blåste alle protester så vel som det betydelige sivile behov en lang marsj.

Allikevel var tyskernes forvaltning enno i sin harde, men temmelig likeframme militære fase, parti-pampenes tid var ikke riktig kommet enno. Okkupasjonsmakten var enno innstilt på «sich geliebt zu machen», å bryte isfronten. For Kirkens vedkommende gav det seg utslag i diskrete hilsener og vink om hvor gunstig det vilde være for alle parter om biskopen avla en visitt hos general Falkenhorst og overbefalshaveren for Vestlandet, generalmajor Tittel. Denslags ble imidlertid like meget på katolsk som annet norsk hold ansett for en prinsippsak av aller største betydning, og tyskernes «yndighetsbevegelser» ble kjølig avvist. Om fienden aldri så meget stilte seg i positur som «beskytteren» måtte norsk holdning vise ham at vi oppfattet ham helt annerledes. En skarp reprimande til «St. Olav» fordi man i en krigsreportasje omtalte tyskerne som fienden var et tydelig tegn på at den framrakte hånds tid var forbi. No knyttet den seg.

Arbeidsro — tross alt.

Allikevel skulde man få arbeide i fred og ro en rund tid framover. Det skyldtes ikke noen omleg-

ning av Kirkens gamle holdning, men mer de mange og større oppgaver enn tuktingen av vår lille dissentermenighet som optok nazistene omkring Quislings maktovertagelse og den bredt anlagte nazifiserings-offensiv mot den alliertvennlige norske opinion. Også statskirken og det øvrige norske kristenfolk stilte seg avventende denne første tid under NS-regimet, og som en biskopskirke, fullstendig uavhengig av de norske statsmyndigheter hva angår dens indre liv og forvaltning, var den katolske Kirke i Norge teoretisk og formelt uinteressert i et politisk maktskifte, så lenge dette ikke innebar konsekvenser av moralsk eller religiøs natur, slik at Kirken ut fra sin lære- og hyrdekallelse var forpliktet til å gripe inn. I denne henseende hadde jo den radikale, tyske, hedenske nazisme allerede i 7—8 år vært Kirkens arge motstander — no gjaldt det bare å stille seg avventende og se om NS i sin platte etterlikning hoppet bukk over sin smukke programpost om «vern av kristendommens grunnverdier» og forgrep seg på disse samme verdier som det er Kirkens evige kall å verge, og som den har revet ut av hendene på atskillig mektigere og et godt mål intelligentere motstandere enn denne flokk folkefremmede politiske fantaster. Det ble ingen lang ventetid.

Tyske „Kulturpersonligheter“.

Som en liten digresjon kunde det ha sin interesse å nevne hvor vanskelig tyskerne selv gjorde den skilnad mellom person og sak som i det frie Nordens åndskamp har vært ansett for en moralsk forpliktelse. Hvor frastøtende denne oss påtvungne ideologi enn var i seg selv, så var det ofte vanskelig å lokalisere avskyen til saken alene når en var stilt overfor dens representanter og bærere. Disse bestøvlede «kulturpersonligheter», doctores, teaterintendanten, litterater med skarpladde mausere på bakken og sersjantstemme var i nordiske øyne høyst underlige framtoninger, og gav et forskrekkende inntrykk av hvilken kulturell standard, eller rettere: mangel på samme som gjorde det seg makelig innen Tysklands herskerkaste. I en samtale med «St. Olav» forteller biskop Mangers enkelte mer personlige inntrykk, som da Gestapomennene Grossmann og Wagner på Victoria Terrasse i mai 1941 skjelte ham ut i over en time fordi han opprettholdt sin søknad om norsk statsborgerskap, istedetfor å være «entzückt» over at hans fedreland Luxembourg no skulde bli innlemmet i Das Reich. Eller da samme Grossmann noen måneder senere troppet opp i bispegården for å beslaglegge en for øvrig fullstendig harmløs brosjyre, og insinuerte mot biskopens klare ord at denne hadde stukket en del av restopplaget til side. «Han gav seg ikke og vilde stemple meg som løgner», forteller biskopen. «No ble jeg for alvor sint, erklærte at jeg hadde sagt sannheten, og dermed fikk det være nok. Men han ble rasende, og truet med husundersøkelse. «Vær så god!» sa jeg. Da nøyde han seg med å forlange en skriftlig beediget erklæring om at jeg ikke hadde gjemt noen av brosjyrene.

Den fikk han, sammen med visse sannheter om hvilken skam og skandale hans oppførsel innebar. Det var virkelig en nokså forskrekket Gestapomann jeg viste døren, og merkelig nok fikk affæren ikke noe etterspill.»

Det store slag.

Kristenfolket i Norge hadde mange fronter å forsvare i de fem lange år, men aldri stod de sikrere med føttene urokkelig plantet i kristen kulturgrunn enn da de i februar 1942 reiste alle disponible krefter til en protest av fulleste tyngde mot den quislingske ungdomstjenestelov. Folk som kjente kirkekampen i Tyskland og Italia hadde ventet på denne loven, og for Quisling som gjorde så grundig fiasko i sitt frieri til den norske offentlighet, ble det en livsbetingelse å få forme og skape den nye generasjon, som etter Tysklands seier skulde bli hans vel «trimmede» stemmekveg. Det er ikke bare i strid med evangeliets klare ord å unndra barna foreldrenes vilje og myndighet, det er også i opprørende strid med selve naturen — med den lov som Gud har skrevet i menneskets hjerte og gjort bevisst i selv det mest primitive sjelsapparat. Det var et morderisk angrep på nettopp en av disse «kristendommens grunnsetninger» som NS så tankeløst sa seg å verne.

Den 14. februar rettet de protestantiske biskoper et klokt og vel avveiet brev til NS-kirkeministeren Schanke hvor de tok skarp avstand fra denne lov, og begrunnet dette sitt standpunkt nærmere. I ukene som fulgte, sluttet den ene etter den andre av landets kristelige organisasjoner og denominasjoner seg til denne protest, og den 23. februar oppsøkte biskop Mangers biskop Berggrav, og meddelte ham sin tilslutning.

Det er neppe for meget sagt at det var litt av et historisk øyeblikk, og et vitnesbyrd om hva vi som nordmenn og kristne har felles når det røyner på. Det er denslags begivenheter det dannes legender om, men like autentisk som fornøylig er det da visstnok at Oslos protestantiske biskop med en spøkefull gestus tilbød den katolske biskop Mangers å innta sin stol (Oslo Bispestol!) da undertegnelsen skulde finne sted!

Som det kunde ha gått —

Det blir neppe tatt oss ille opp om vi her stanser et øyeblikk ved de overlegninger som Hans Høgærverdighet som overhyrde og eneste bærer av det fulle ansvar må ha gjort seg ved denne betydningsfulle avgjørelse. Han må for det første ha gått dypere enn denne rent overfladiske følelse av styrke og sikkerhet som de manges solidaritet kunde inngi en. Han måtte regne med at tyskerne i sitt svar på aksjonen vilde gå fram etter splitt-og-hersk-prinsippet, skille de enkelte enheter og organisasjoners protest ut som enkeltstående tilfeller, og gi hver enkelt sin spesielle behandling. Det sier seg selv for

alle som har den ringeste innsikt i saken, at aksjonen under denne synsvinkel måtte ta seg meget farlig og risikabel ut. Vi var lett sårbare. Vi var få og små. Terboven som interesserte seg slik for «norske kirkelige forhold», må ha smilt ved tanken på at bare Grini fangeleir kunde romme noe slikt som 2—3 ganger antallet katolikker i Norge, smått og stort medregnet. Og presteskapet var for en ikke liten del utenlandske statsborgere. Når en vet litt om i hvilken grad den katolske Kirke er en hierarkisk kirke, og aner hva presteskapets funksjoner egentlig utgjør i Kirkens liv, da skjønner en at biskopen måtte legge sin egen og mange presters utvisning og katolikkens henvisning til en ren kryptkristendom på vektskålen med tungt hjerte. Ubotelige skader vilde ha fulgt i en slik katastrofes kjølvann. Det var et tungt ansvar å bære, og bære alene. Men det hadde vært tyngre om der ble tidd.

Spennende dager —

Der gikk 14 dager uten at noe hendte. Det var tydelig at tyskerne var mer interesserte i den propagandistiske virkning aksjonen hadde enn i selve protesten, og således avventet ekkoet. En dag i begynnelsen av mars 1942 ble biskop Mangers kalt til Victoria Terrasse, hvor den før omtalte Wagner viftet med en bunke hemmelige avviser som gjengav biskopens tilslutning til protesten. Han var aldeles rasende, og skjelte biskopen temmelig ulogisk ut for «forræder» og snakket om et «dolkestøt i ryggen», som om nazistene med noen som helst rimelighet hadde kunnet vente Kirkens lojalitet, enn si støtte i sitt skjendelsverk. Biskopens redegjørelse for de kristne prinsipper om barneoppdragelsen og henvisning til tyske katolske biskopers helt tilsvarende protest, var fullstendig spilt møye på herr Wagner, han var no i fistelstemmestadiet og skjelte samtlige tyske biskoper ut for «Verråter». Han skulde også ha seg frabedt at man søkte å spille NS ut mot tyskerne og omvendt, «De vet godt at NS arbeider sammen med oss, og at det De gjør mot dem, gjør De mot oss!» Det var klare ord, og de fikk klare ord til svar: «Det kan så være, men ingen makt kan forby meg å forsvare de kristnes prinsipper!» Med denne samtalen blir så saken foreløbig stilt i bero.

Mot slutten av måneden er det så galt fatt igjen. Biskopen blir behandlet som den rene forbryter på «Terrassen». Wagner er vill og gal, skriker og gestikulerer. Engelsk og svensk radio har meldt at den katolske Kirke i Norge gjennom biskop Mangers har stilt seg på felles front med biskop Berggrav og de protestantiske prestene i ungdomstjenestespørsmålet, og derfra er det grepet med begjærighet av den antityske presse verden over. Biskopen blir stilt overfor følgende valg: Enten må han offentlig og uforbeholdent tilbakekalle sin protest, eller så skal han selv, samtlige utenlandske prester og ordenssøstre uopphørlig forlate landet. Da hans svar er det samme som før, at han hverken vil eller kan noe annet enn å opprettholde protesten, mister tyskeren all selvbeherskelse og brøler: «Ut med Dem!»

+

Elisabeth Daae-Knudtson.

Vår kjære trosfelle fru Elisabeth Daae-Knudtson avgikk ved døden, 80 år gammel, den 14. mai, etter en kort, men smertefull sykdom. Hun var datter av den berømte historiker og universitetsbibliotekar professor Ludvig Daae.

Selv var hun en meget kultivert dame, en edel og rettsinnet kvinneskikkelse, avholdt av alle som kjente henne for sitt vennlige og fornemt beskjedne vesen. Da hun fant vegen til Moderkirken var hun allerede oppe i årene. Men skjønt hun gjennom sin far tilhørte en av de eldste

På nære nippet —

Tilbakekallelsen skulde foreligge allerede samme aften klokken halv seks, hvis ikke var biskopen forpliktet til å levere Gestapo en liste over alle katolske prester og søstre med navn, alder og nasjonalitet innen 8 dager, så truslen kunde iverksettes. Gestapomannen var uimottagelig for fornuft. En henvisning til hvilken langt større oppsikt og indignasjon mot Tyskland denne utvisning vilde vekke verden over, var spilt møye. «De behøver ikke å true, det kan De overlate til oss! Se å komme Dem vekk!»

No var timene kostbare. En prestekonferanse trådet straks sammen og kom fort til enighet. Ettergivenhet overfor de tyske trusler var ikke til å tenke på engang. Men meget stod på spill. En måtte forberede seg på både å bli jaget ut av landet og fengslet. For ordens skyld ble biskopens standpunkt i saken no formulert skriftlig, med en særlig presisjon av hvorfor den katolske Kirke måtte anse motstand mot ungdomstjenesten for en religiøs plikt, og ikke for politisk stillingtagen. At en slik skrivelse ikke vilde forandre tyskernes holdning noe, anså man for klart. Derimot forelå — siden ungdomstjenesten var proklamert av norske nazimyndigheter — en mulighet for å spille disse ut mot tyskerne, en taktikk som ble anvendt med atskillig hell av mange motstandsgrupper under okkupasjonen. Men her slo det feil. Quisling var komisk høflig og beklemt over saken og vasket sine hender, han måtte innrømme at overfor tyskernes disposisjoner var han et null og nix.

Noen timer senere ringer en rasende Wagner og spør etter tilbakekallelsen. Tennerskjærende forlenger han fristen til neste morgen klokken halv ti. «Ellers blir det utvisning!»

Der var ingenting å gjøre, bare pakke kofferten og vente, vente. Noen dager går, så blir listen over prester og søstre overrakt Gestapo. «Dere kan når som helst vente at der blir tatt affære,» sies der på Terrassen. Så går tiden, noen ganger rettes der spørsmål om dette og hint i fortegnelsen — saken er varm, «tro ikke at vi har glemt dere!» Påsken kommer og går.

(Forts.)

„Min fred gir jeg dere —“

Sokneprest Kielland Bergwitz' tale i St. Ansgars kirke i Kristiansand en halvtime etterat dominikanerpater Thorn og han var løslatt fra kretsfengslet.

Som vel de fleste av dere vet, er det to av oss prester her som nettopp i dag er sloppet ut av fengslet. Jeg kan ikke si annet enn at jeg var både glad og takknemlig for den stormende ovasjon som vi fanger var gjenstand for da vi fra fengslets mørke kom ut til maidagens lys ute på torget i Kristiansand.

Vi er jo alle så glad for freden. Og allikevel — jeg må si det rett ut! — kan jeg ikke annet enn

Dona nobis pacem.

*Når jeg har tenkt meg uendelig trett,
når jeg har kjempet og grått og bedt,
da har jeg følt at det største på jord,
det måtte bo i det deilige ord:*

— fred. —

*Så har jeg flyktet fra verdens larm,
å, jeg har grublet og tenkt meg arm.
Verden der ute gikk støyende vill,
jeg var alene, men kom jeg til*

— fred. —

*Herre, jeg kneler og ber om fred,
tåken i sjelen bringer jeg med.
Dersom jeg lærte det største bud,
var visst lønnen fra deg min Gud*

— fred. —

N.M.

presteslekter i den norske statskirke kjente hun seg alt fra sin ungdom av tiltrukket av den katolske tro og gudstjeneste. De vanlige fordommer mot Romerkirken gjorde ikke noe inntrykk på hennes klare, sunde ånd. Jeg har alltid tenkt og følt katolsk,» sa hun. Og like før døden kom hvisket hun: «Jeg er så glad og takknemlig fordi jeg er blitt katolikk.» I sin tro, især i det hellige messeoffer og i den eukaristiske kommunion fant hun kraft til å bære de tunge prøvelser som heimsøkte henne. Hun har lidt meget, men hun forstod å lide med verdighet og gjennom lidelsen å komme Gud nærmere. No er hun gått inn i den evige fred.

også å føle vemod og tyngsel. Vi håper jo og tror at vi har fått freden. Det har vi vel også. Og vi har grunn til å glede oss over at våpnene no endelig en gang er lagt ned. Og vi har grunn til å glede oss over mer. Hvor mange er det ikke, ja, jeg er sikker på at det gjelder de fleste av oss her også — som no skal få se en eller annen av sine nærmeste igjen som krigen har tatt fra dem — enten denne eller disse har vært i fengsel, i fangenskap, som flyktning eller i tjeneste der ute i det fremmede. Jo, vi har meget å være glad for! Først og fremst og over alt fordi at landet vårt igjen virkelig skal bli vårt eget. Vi har hatt det tungt i disse årene hver på vår måte. Det har ikke vært så lett å bære. Og det var mange som ikke skulde nå fram til å se denne dagen.

Men vi har hatt en ting som har båret oss gjennom det hele. Vi har hatt håpet. Det har vi levet på. Og det har til sist gått i oppfyllelse. For oss står framtiden i det lyse håps tegn.

Men når jeg allikevel føler vemod og tyngsel, da er det fordi jeg så inderlig vel forstår at det som er vunnet i dag, det er allikevel ikke freden. Det er ikke fred at våpnene hviler. Det er ikke fred at den ene av partene som det seg hør og bør i en kamp må strekke våpen og gi seg over i den annen parts hender. Fred, det er noe meget større og dypere som må gå meget lenger ned i menneskenes sinn og hjerter.

Vår Frelser sier et sted til sine disipler: «Fred gir jeg eder, min fred etterlater jeg eder!» Og det er disse ord jeg så gjerne vil legge dere alle som er til stede her i kveld på hjertet, særlig dere unge. Jeg gleder meg over å se så mange unge foran meg. Særlig dere som er framtiden både i landet og den verden vi lever i, skulde jeg ønske vilde tenke dyp over disse ordene.

Det er ikke freden vi har fått i dag. Vi har bare fått en sjangse. Og sjangsen ligger i det at vi igjen har høve til å møte hverandre, rekke hånden fram og tilgi.

Det har vært fortalt så meget om straff og om gjengjeldelse i disse krigens harde år da så mange blant oss er blitt rammet av tvang og tilsynelatende urettferdig skjebne. Det er kanskje naturlig dette. Men når vi no står ved tragediens slutt, da skal vi huske at svært mange av dem som vi har ment var skyldige i krig og elendighet og alt det onde som rammet oss, allerede står for en dommer som ser og erkjenner så langt dypere enn vi, og dømmer mer rettferdig. Igjen står alle de som var brikker i det store vanvittige spill, blinde redskaper for krefter de ikke forstod og langt mindre kunde mestre. Da skal vi alle lære av vår Herre og Frelser Jesus Kristus.

I disse lange måneder har jeg mer enn før hatt anledning til å meditere over korsets mysterium. Mer enn noensinne har jeg forstått at i Frelserens ord: «Herre, forlat dem, for de vet ikke hva de gjør» ligger løsningen på alt hva der rommes av problemer i samvær mellom mennesker, individuelt som sosialt. Han, det ideelle menneske, han som var Gud åpen-

baret i vårt kjød, han som led mer smerte og urett enn vi egentlig forstår, han kunde på korset si: «Herre, forlat dem, de vet ikke hva de gjør.» De ord må vi huske i den tid som kommer.

Det har vært lange og tunge år vi har gjennomlevd. Men vi hadde håpet. Det bar oss gjennom — I dag, da jeg skulde løslates fra fengslet, talte jeg med min fangevokter. Han var forandret. Han var menneske. Og jeg så håpløsheten lyse ut av hans øyne. Og det er mange, mange millioner av medmennesker som går inn i håpløsheten i dag. Gode, uskyldige mennesker. Din og min kristne bror eller søster — vår neste. La oss huske dem i denne vår gledens tid. La oss sette alt inn for å begynne på nytt. La oss med hard hand prøve å rydde hatet og bitterheten ut av våre sinn, våre tanker, vårt hjerte. Og jeg ber inderlig om at dere, hver og en, hvor dere kommer og hvor dere ferdes, prøver på å være den sanne kristnefreds apostler. Unnskyld, tale vel, ta alt i beste mening. Aldri trenges det vel mer å huskes enn nettopp no.

«Fred gir jeg dere, min fred etterlater jeg dere.» Måtte Norges folk og alle mennesker i verden i dag komme til erkjennelse av at bare i Kristi tilgivende kjærlighet, kan den sanne fred vinnes og trygges.

Her hjemme —

Oslo. H. H. biskopen har i anledning av våpenstillstanden sendt H. M. Kongen, statsminister Johan Nygaardsvold, biskop Eivind Berggrav og Hjemmefrontens leder, høyesterettsjustitiarius Paal Berg sine og norske katolikkers varmeste lykkesønskninger. — Som svar er innløpet takketelegrammer fra Kongen, biskop Berggrav og høyesterettsjustitiarius Berg.

Oslo. St. Halvardsdagen den 15. mai, feiret St. Halvardslaget med en familieaften. Dessverre var ikke frammøtet så godt som vi hadde ønsket; dette kom vel kanskje meget av at St. Olav ikke som beregnet kom ut i rette tid, så folk ikke fikk greie på vårt program. Vi hadde besøk av magister Carl Fredrik Engelstad, som kåserte over den hellige Frans fra Assisi. Møtet ble åpnet med «Ja vi elsker», hvoretter pater Thorn holdt en improvisert, men derfor ikke mindre hjertevarm og dypt følt liten tale om de siste dagers store begivenheter. Deretter fikk hr. Engelstad ordet. Han tok oss med til middelalderens Assisi og bad oss glemme alle oppfinnelser som elektrisk lys, trikker, biler osv. Han fortalte enkelt og troverdig en del trekk fra den hellige Frans' liv, og vi lærte denne kjærlige og glade helgen å kjenne meget bedre enn før.

Sekretæren.

«ST. OLAV»

er i dette nummer helt preget av freden, og alt annet stoff har måttet utstå til fordel for det aktuelle. Fra neste nummer av gjenopptar vi imidlertid våre påbegynte «serier»: Pastor Schindlers fasteprekener «Moderne kjetterier» og artikkelrekken «Fra eneboer til munke-misjonær». Likeledes håper vi å kunne bringe slutten på den pavelige rundskrivelse «Divino Afflante Spiritu».

Redaktøren er vendt tilbake fra Danmark, og vil overta redaksjonen f. o. m. nr. 25—26.

Arendal. Fra «Agderposten» for lørdag 28. april klipper vi følgende: *Freskokunst og blomsterdrømmer.* Den unge kunstmaler Bernt Bjørkø har i de siste dager lagt siste hånd på det store freskomaleriet i et av klasseværelsene på den katolske skole. Vi hadde i går anledning til å se det ferdige bilde og det er både tiltalende og vakkert, et morsomt motiv og gode farger.

Der er liv over barnas mange beskjefligelser som det illustrerer, i deres leik og arbeid og i dyrkingen av de interesser som begynner å spire i de unge sinn.

Freskoen er en egen kunstart innenfor malerkunsten. Først må murveggen prepareres og settes i stand til å kunne oppta fargene. Måten å male på og fargene er også helt egenartede og krever sin egen framgangsmåte.

Det vakre freskomaleri er et nytt og verdifullt innslag i å gjøre skolerommene vakrere for elevene, slik at det blir hyggeligere og morsommere for barna å være der. Det var å ønske at andre skoler vilde følge eksemplet. Den unge kunstner har løst sin del av oppgaven på en måte som han har all ære av.

- og derute.

Danmark. Sammen med våre egne prester har også de danske katolske vært med i kampen på den kirkelige front.

Pastor Knud Ballin, St. Antoni Kirke i Brønshøj, er nettopp vendt heim fra Sverige, hvortil han på grunn av sin rase måtte flykte sammen med sin bror, pastor Jan Ballin. De hadde begge vært angrepet i danske nazistiske blad, likesom biskop Suhr, som under besettelsen har uttalt seg ytterst frimodig, og pastor Geertz-Hansen fra St. Ansgars Kirken, som har vært meget aktiv. Pastor Knud Ballin har deltatt i administrasjonen av den danske brigade fra Sverige, særlig hjulpet med den regnskapsmessige side.

To prester har sittet arrestert, dels i Frøslev, dels i Aarhus. Det er pastor van der Stok, Haderslev, og pastor Verwoort, Vejle. De hadde begge deltatt i illegalt arbeid og tatt seg av ikke-tyskere, flamlendere, elsassere osv. — som var tvunget inn i den tyske hær. For disse mennesker gjorde St. Vincents søstre i Helsingør et stort arbeid, hvilket resulterte i, at to av søstrene ble arrestert. Det skyldtes at en polsk soldat sendte dem et brevkort fra Sverige for å uttrykke sin takknemlighet! To andre katolske prester har levd «i dekning».

Katolikkenene har vært medarbeidere på bladet «Kirkens Front», som bl. a. utgav en rekke av de oppsiktvekkende prekenene, som biskop v. Galen av Münster holdt mot nazismen, og hvori han uforferdet talte mot utryddelsen av gamle og åndssvake i Tyskland. Han ble arrestert, og hans skjebne er ukjent. Kun en gang lyktes det gestapo å få fatt i begynnelsen av v. Galens preken, men manuskriptet ble hurtig rekonstruert.

Det var forbudt tyske, katolske soldater å skrive for andre enn tyske prester, men dette overholdt de ikke. Derfor var katolske prester meget godt underrettet om stemningen blant tyskerne selv, og gang på gang hørte de soldatene si:

— *Es ist eine Elend.*

Redaktør: E. Dithmer-Vanberg.

Thronsen & Co. Boktrykkeri, Bernh. Getz gt. 3 - Oslo